

УДК 336.14:352

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V54(2025)-21

Проць Н. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

ORCID: 0000-0003-3897-6482

e-mail: VyshnevskaNataliya@vnu.edu.ua

Костенюк Т. А., аспірант 4-го курсу за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

ORCID: 0009-0007-7781-6410

e-mail: Kosteniuk.Taras@vnu.edu.ua

Зарубіжний досвід фінансового вирівнювання місцевих бюджетів та європейське мислення

Анотація. У статті розглянуто зарубіжний досвід міжбюджетного регулювання та його значення для України в умовах воєнного стану та складної економічної ситуації. Проаналізовано сутність вертикального та горизонтального фінансового вирівнювання, їх роль у забезпеченні соціального захисту населення та підвищенні якості життя громадян. Узагальнено наукові підходи до визначення фінансового вирівнювання, а також досліджено зарубіжні моделі функціонування місцевих бюджетів, зокрема у Німеччині, Іспанії, Швеції та Франції. Особливу увагу приділено фіскальній децентралізації, локальним податкам і зборам, а також системам трансфертів та субвенцій як інструментам бюджетного регулювання.

Встановлено, що ключовим завданням міжбюджетного регулювання в європейських країнах є зниження регіональних диспропорцій та забезпечення рівного доступу громадян до базових державних послуг.

Зроблено висновок про доцільність адаптації кращих практик зарубіжного досвіду у вітчизняну систему бюджетних відносин для зміцнення фінансової спроможності територіальних громад та подальшого розвитку процесів децентралізації в Україні.

Ключові слова: фінансове вирівнювання; міжбюджетні відносини; місцеві бюджети; міжбюджетне регулювання; фіскальна децентралізація; фінансова спроможність громад; трансферти; податки; бюджетна політика; фінансовий механізм; фіскальні чинники; євроінтеграція.

Prots Natalia, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Kosteniuk Taras, Postgraduate student, (4th year) in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance", Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Foreign Experience of Financial Equalization of Local Budgets and European Thinking

Abstract. Introduction. This article examines the foreign experience of interbudgetary regulation and its significance for Ukraine under martial law and in challenging economic circumstances. It analyses the essence of vertical and horizontal financial equalisation and their role in ensuring social protection and improving citizens' quality of life. The paper summarises scientific approaches to defining financial equalisation and studies foreign models of local budget management, focusing particularly on Germany, Spain, Sweden and France. It outlines the modern challenges to the functioning of the budget mechanism during martial law and the post-war reconstruction period, when the burden on local budgets increases and new tools for the redistribution of financial resources are required. Particular attention is paid to fiscal decentralisation, local taxes and fees, and transfer and subvention systems as instruments of budget regulation. The key instruments of regulation are determined to be tax equalisation, interregional transfers, state subsidies, and targeted subventions.

Purpose. The article aims to provide a scientific justification for implementing the European experience of financial equalisation in Ukraine, particularly in conditions of war involving infrastructure destruction and the low financial capacity of local communities, as an important element of budgetary regulation.

Results. It has been established that the primary objective of inter-budgetary regulation in European countries is to reduce regional disparities and guarantee citizens' equal access to essential public services. This study shows that the European approach to inter-budgetary regulation highlights the importance of balancing regional autonomy with centralised support. Effective regulation contributes to economic stability and strengthens European values of solidarity and unity. However, in the context of martial law and the future reconstruction of Ukraine, further research is needed into how these approaches can be adapted to the current Ukrainian reality.

Conclusions. It was concluded that it is feasible to adapt the best practices of foreign experience into the domestic system of budgetary relations in order to strengthen the financial capacity of territorial communities and further develop decentralisation processes in Ukraine.

¹Стаття надійшла до редакції: 29.10.2025

Received: 29 October 2025

Keywords: *financial equalization; inter-budgetary relations; local budgets; inter-budgetary regulation; fiscal decentralization; financial capacity of communities; transfers; taxes; budgetary policy; financial mechanism; fiscal factors; european integration.*

JEL Classification: H71, H72, H77, E62, O52.

Постановка проблеми. Міжбюджетне регулювання є ключовим інструментом бюджетної політики, що забезпечує ефективний розподіл ресурсів між рівнями влади. Євроінтеграційний курс України передбачає вдосконалення цієї системи з розширенням повноважень місцевого самоврядування для підвищення їхньої самостійності у вирішенні соціально-економічних проблем. Ефективний механізм міжбюджетних відносин має поєднувати інтереси держави й територіальних громад, сприяючи інвестиційному розвитку регіонів і зростанню добробуту населення. У країнах Європи цей механізм відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, соціальної справедливості та регіонального розвитку. В Україні в сучасних умовах модель міжбюджетних відносин між різними рівнями влади залишається несистемною, що проявляється у зростанні бюджетної нерівності, дотаційності окремих регіонів, поглибленні горизонтального фіскального дисбалансу та посиленні залежності фінансової спроможності бюджетів територіальних громад від міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. Так, у 2021 р. власні доходи бюджетів територіальних громад у розрахунку на одну особу коливалися від 650 грн до більш ніж 43 тис. грн. Тобто найбагатші громади були в 66 разів заможнішими за найбідніші. Ще більш показовими є відмінності між містами та сільськими територіями. Так, міські громади мали в середньому 3,5 тис. грн власних доходів на 1 мешканця, тоді як сільські – лише 2,5 тис. грн. [1, с. 408]. У 2024 р. власні доходи місцевих бюджетів (доходи загального фонду без урахування трансфертів) у розрахунку на одного мешканця коливалися від 280,1 грн до 69 644,0 грн, тобто найзаможніші громади були приблизно у 250 разів багатшими за найменш заможні. Максимальні показники зафіксовано у громадах Київської області (Пристолична, Борщагівська, Козинська), тоді як мінімальні – у громадах Луганської області [2]. Тобто, існуюча система фінансового вирівнювання не стимулює територіальні громади до нарощування власної дохідної бази та негативно впливає на фінансову стійкість місцевих бюджетів. Тому, дослідження європейського досвіду міжбюджетного регулювання сприятиме визначенню позитивних та негативних сторін механізму фінансового вирівнювання в Україні та впровадженню нових фінансових інструментів зарубіжної практики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних основ, проблем розвитку та становлення міжбюджетних відносин приділено значну увагу у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, зокрема: Я.М. Казюк [1], В.Т. Венцель [1], О.В. Заброцька [3], С.П. Попова [4], В.О.

Буряк [4], О.П. Кириленко [5], В.В. Волкова [6], Н.І. Волкова [6], Г. Фер [7], О. В. Тофанюк [7], М.О. Кужелев [8], В.А. Соколов [8], І.З. Сторонянська [9], Л.Я. Бенюк [9], Н. Кульчицька [10], В.О. Шевчук [11] та ін., які в своїх працях акцентували увагу на необхідності зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів та удосконалення механізмів бюджетного регулювання. На думку О.В. Заброцької під фінансовим вирівнюванням слід розуміти приведення у відповідність видатків місцевих бюджетів до гарантованого державою мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця з метою ліквідації значних диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків за окремими територіями [3, с. 5]. С.П. Попова, В.О. Буряк до зазначеного трактування додають, що метою фінансового вирівнювання є забезпечення виконання кількісних параметрів державних соціальних гарантій та публічних послуг [4, с. 211]. В наукових дослідженнях досить часто поняття «фінансове вирівнювання» тотожне «бюджетному регулюванню», однак О.П. Кириленко зазначає, що бюджетне регулювання – поняття ширшого змісту, оскільки фінансове вирівнювання входить до складу процедур бюджетного регулювання [5, с. 169]. Крім того, на фінансове вирівнювання значний вплив мають:

1) вертикальні фіскальні дисбаланси, які виникають в разі недостатнього обсягу фінансових ресурсів різних рівнів влади для забезпечення суспільних послуг у межах видаткових повноважень;

2) горизонтальні фіскальні дисбаланси виникають в разі недостатнього обсягу фінансових ресурсів територіальних одиниць, що мають однакові обсяги покладених на них завдань [6, с. 58].

Однак, наявність значної кількості наукових досліджень у сфері міжбюджетного регулювання, фіскальної децентралізації та фінансового вирівнювання, в контексті викликів та загроз воєнного стану впливу війни на фінансове забезпечення територіальних громад потребують додаткових досліджень.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є наукове обґрунтування необхідності впровадження європейського досвіду фінансового вирівнювання в Україні як важливого елементу функціонування системи бюджетного регулювання, особливо в умовах війни, що супроводжується руйнуванням інфраструктури та низьким рівнем фінансової спроможності територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри складну економічну ситуацію, спричинену повномасштабним російським вторгненням, проблема ефективного розподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи за допомогою

механізмів вертикального та горизонтального вирівнювання залишається надзвичайно актуальною. Від її вирішення залежить рівень фінансування соціальних гарантій та забезпечення соціального захисту населення, а також покращення показників якості життя та безпеки жителів територіальних громад.

У європейських країнах фінансове вирівнювання розглядають як систему інструментів і заходів, спрямованих на подолання фіскальних дисбалансів шляхом перерозподілу ресурсів як по вертикалі бюджетної системи, так і по горизонталі – між територіальними одиницями.

Німецький та вітчизняний науковці Фер Ганс та Тофанюк О. В. у спільному дослідженні зазначають, що у кожній країні місцевий бюджет служить основою регіонального соціально-економічного розвитку. Кошти, що надаються цими бюджетами, використовуються для вирішення регіональних проблем та фінансування центральних інструментів регіональної політики. У європейських країнах ключовим напрямком регіональної політики є забезпечення динамічного розвитку економічно слабких регіонів. Залежно від форми державного устрою, використовуються різні методи розподілу загальнодержавних податків та зборів місцевих бюджетів [7, с. 31]. Науковці М.О. Кужелев та В.А. Соколов вважають, що зарубіжний досвід функціонування місцевих бюджетів може суттєво відрізнитися залежно від політичної та економічної системи конкретної країни, однак простежуються спільні тенденції та проблеми, які є актуальними для більшості держав.

По-перше, важливим аспектом для забезпечення фіскальної спроможності місцевих бюджетів є фіскальна децентралізація, яка передбачає передачу фінансових повноважень від центральної влади до органів місцевого самоврядування. Такий підхід дає можливість громадам самостійно приймати рішення щодо розподілу й використання бюджетних ресурсів. Успіх децентралізаційних процесів, зокрема й в Україні, залежить від ефективного адміністрування податків, належного рівня фінансової незалежності місцевих бюджетів, прозорого управління коштами та мінімізації корупційних ризиків.

По-друге, у багатьох країнах ключову роль відіграють місцеві податки та збори, які забезпечують додаткові джерела доходів для бюджетів територіальних громад та сприяють підвищенню їх фінансової автономії. До них належать податки на нерухомість, доходи підприємств чи окремі види послуг. Для України цей інструмент потребує ретельного визначення оптимальних ставок та бази оподаткування, щоб вони водночас не обтяжували бізнес та населення й приносили достатні надходження. Крім того, необхідним є вдосконалення системи адміністрування податків, зменшення бюрократичних бар'єрів і використання сучасних

цифрових технологій для підвищення ефективності збору [8, с. 30-31].

В наукових дослідженнях І.З. Сторонянської виокремлено елементи фінансового вирівнювання: види (вертикальне та горизонтальне вирівнювання); форми (вирівнювання доходів, вирівнювання видатків, змішане вирівнювання); способи (повне та часткове вирівнювання) [9, с. 27]. Для досягнення збалансованості місцевих бюджетів у зарубіжних країнах застосовуються заходи, орієнтовані на зміцнення власного дохідного потенціалу територій через елементи бюджетного регулювання [10, с. 72-73]. Тому варто відмітити, що більшість європейських країн мають такі елементи міжбюджетного регулювання: 1) закріплені та власні надходження (власні – це надходження, які муніципалітети можуть встановлювати самостійно з дотриманням законодавчих норм (наприклад, місцеві податки)); 2) фонди фінансового вирівнювання або фонди солідарності, – це фонди, що перерозподіляють ресурси від багатших до бідніших муніципалітетів або регіонів (національні або міжрегіональні); 3) цільові субвенції та гранти – кошти на визначену ціль; 4) міжмуніципальне об'єднання та співпраця органів місцевого самоврядування для надання послуг або фінансування спільних проектів в Італії, Франції, Німеччині.

У зарубіжних країнах застосовують різні моделі міжбюджетного регулювання та підходи до фінансового вирівнювання.

Так науковець В.О. Шевчук розрізняє три моделі фінансового вирівнювання: американська (США, Канада, Велика Британія, Ізраїль, Індія, Таїланд та ін.), західноєвропейська (Німеччина, Франція, Іспанія, Італія та ін.) і скандинавська (Швеція, Норвегія) [11, с. 3]. Наприклад в Канаді фінансове вирівнювання здійснюється на провінційному рівні, а не безпосередньо на рівні муніципалітетів. Основним документом є Програма вирівнювання (Equalization Program), яка закріплена у Конституції Канади (розділ 36 Конституційного акту 1982 року). Уряди провінцій не роблять жодних внесків до програми вирівнювання. Усі канадці підлягають однаковій федеральній системі оподаткування доходів та її прогресивній структурі ставок, незалежно від місця проживання [12].

Федеральний уряд щороку виділяє кошти для провінцій, у яких фіскальна спроможність нижча за середню по країні. Провінції з вищою фіскальною спроможністю не отримують цих виплат, але й не здійснюють прямих платежів – фінансування йде з федерального бюджету [13].

Фіскальна спроможність визначається за п'ятьма основними категоріями доходів: податками на доходи фізичних осіб, податками на бізнес, податками на споживання, податками на майно та доходами від природних ресурсів. Розрахунок здійснюється за формулою вирівнювання,

викладеною в Законі Конституції Канади про федерально-провінційні фінансові механізми та в нормативно-правових актах, ухвалених відповідно до цього Закону [12].

У Великій Британії система міжбюджетне регулювання складніша, адже включає як місцевий рівень (councils), так і регіональні адміністрації (Шотландія, Уельс, Північна Ірландія). Основними елементами цієї системи є: щорічний пакет фінансування для місцевих органів влади в Англії (Local Government Finance Settlement) [14]; формула для розподілу блокових грантів (Barnett Formula block grants) серед децентралізованих адміністрацій Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії [15]; методики визначення фінансових потреб кожного муніципалітету (Relative Needs Formula (RNF), Foundation Formula) [16].

Інструментами фінансового забезпечення місцевої влади у Великобританії є: основний безумовний грант для місцевих влад (Revenue Support Grant (RSG)); цільові гранти (Specific grants) для окремих програм, наприклад, соціального догляду (Social Care Grant); нова гарантія фінансування (New Funding Guarantee) застосовуються для мінімального зростання фінансового забезпечення місцевої влади щороку; цільові фонди (Recovery Grants) – для відновлення після економічних криз або надзвичайних ситуацій [14].

У Німеччині через систему міжбюджетного регулювання визначаються та розподіляються фінансові ресурси між федеральним урядом, землями та місцевими органами влади. Це система необхідна для фінансування громадських послуг та забезпечення їхньої рівномірності на всій території країни. Метою німецького міжбюджетного регулювання системи державного фінансового вирівнювання (Länderfinanzausgleich) є забезпечення приблизно рівних умов життя в кожній німецькій землі, незважаючи на різні фінансові стартові позиції в кожній землі. У 2020 році цю систему було переглянуто. Офіційно тепер вона називається – Finanzkraftausgleich. Серед іншого, частина податку з продажу, яка надходить до земель, тепер розподіляється по-іншому: фінансово сильні землі відмовляються від частини податку, на який вони фактично мають право. Потім ці податкові надходження надходять до фінансово слабших земель [17].

Отже, існуюча система фінансового вирівнювання між федеральними землями має завдання належним чином збалансувати відмінності у фінансовій спроможності цих земель, що виникають внаслідок закріплення податків, таким чином, щоб усі федеральні органи влади могли б виконувати свої функції та покладені на них завдання. Система горизонтального фінансового вирівнювання включає: горизонтальний розподіл податку з продажу; горизонтальне вирівнювання фінансових повноважень між федеральними землями; розподіл додаткових федеральних асигнувань, які доповнюють горизонтальне вирівнювання фінансових повноважень [18].

За даними табл. 1, найбільшими отримувачами трансферту у 2023 р. від федерального уряду були м.Берлін (3,8 млрд євро), федеральні землі Саксонія 3,4 млрд євро та Тюрінгія 1,93 млрд євро. Основними донорами були – федеральна земля Баварія близько 9,1 млрд євро, Баден-Вюртемберг, Гессен, Гамбург і Рейнланд-Пфальц.

Метою державної системи фінансового вирівнювання Німеччини є збалансування відмінностей у фінансовій спроможності федеральних земель, що виникають внаслідок розподілу податків, таким чином, щоб усі федеральні землі були здатні виконувати покладені на них завдання. Гармонізація доходів федеральних земель має на меті створити та підтримувати рівні умови життя для всіх мешканців Німеччини [19].

В Іспанії існують дві системи фінансування автономних спільнот: спільна система та регіональна система. У рамках спільної системи Канарські острови мають спеціальний економічний та фінансовий режим з історичних та географічних причин, який регулюється з урахуванням положень Європейського Союзу щодо найвіддаленіших регіонів. Регіональна система в Іспанії розподіляє фінансові ресурси між автономними спільнотами для фінансування їхніх повноважень. Ця система заснована на Законі про фінансування автономних спільнот, який визначає механізм передачі фінансових ресурсів від держави до автономних спільнот. В Іспанії існує 17 автономних спільнот. Автономні два міста (Сеута та Мелілья) беруть участь у регіональному фінансуванні відповідно до своїх Статутів про автономію та у режимі фінансування місцевих органів влади [20].

Таблиця 1 **Донори та реципієнти в системі фінансового вирівнювання Німеччини у 2023 р.**

№	Федеральна Земля	Значення, млн € (млн Євро)
A	<i>Реципієнти</i>	
1	Берлін	3 804,79
2	Саксонія	3 398,37
3	Тюрингія	1 933,11
4	Саксонія-Ангальт	1 839,21
5	Нижня Саксонія	1 567,91
6	Мекленбург-Передня Померанія	1 430,51
7	Бранденбург	1 361,15
8	Північний Рейн-Вестфалія	1 212,36
9	Бремен	770,80
10	Саар	587,41
11	Шлезвіг-Гольштейн	356,85
B	<i>Донори</i>	
12	Рейнланд-Пфальц	-320,36
13	Гамбург	-934,30
14	Гессен	-3 444,39
15	Баден-Вюртемберг	-4 494,68
16	Баварія	-9 130,32

Джерело: складено та систематизовано автором на основі [19]

Інші 15 автономій функціонують за загальною системою фінансування, яка передбачає значну частку міжбюджетних трансфертів від центрального уряду у структурі доходів місцевих бюджетів. Основним інструментом фінансової підтримки регіонів є фонди цільового призначення: Фонд гарантії базових державних послуг (Fondo de Garantía de Servicios Públicos Fundamentales); Фонд загальної достатності (Fondo de Suficiencia Global); Фонд регіонального розвитку (Fondos de Convergencia); Фонд співробітництва та Фонд конкурентоспроможності [21].

Метою іспанського міжбюджетного регулювання та фінансового вирівнювання є досягнення територіальної солідарності та субсидіарності тобто надання громадянам однакових публічних послуг незалежно від місця проживання. Однак дана система є предметом політичних дебатів та дискусій щодо справедливості закріплення повноважень та розподілу фінансових ресурсів.

Система бюджетного регулювання Франції забезпечує розподіл фінансових ресурсів між центральним урядом, регіонами, департаментами та комунами. Центральний уряд здійснює фінансову підтримку місцевих бюджетів через різноманітні субсидії та перерозподіл податкових надходжень [22]. У Франції система фінансового вирівнювання працює через фонди, призначені для зменшення нерівності в

ресурсах між регіонами та муніципалітетами. Ця система ґрунтується на двох основних механізмах: вертикальному та горизонтальному вирівнюванні.

У Франції існують близько двадцяти грантів, як операційних, так і інвестиційних, включаючи глобальний операційний грант (DGF). Вони становлять майже третину ресурсів місцевого самоврядування [22]. Основними елементами системи бюджетного регулювання у Франції є трансферти з державного бюджету (дотації, субвенції), фінансове вирівнювання податкоспроможності, Фонд міжтериторіальної солідарності.

Рахункова палата Франції (Cour des comptes) є головним аудиторським органом, який контролює та періодично публікує звіти про міжбюджетні трансферти та інші інструменти фінансового вирівнювання [23].

Національний фонд вирівнювання доходів між муніципалітетами (Fonds de péréquation nationale des recettes intercommunales et communales, FPIC) створений у 2012 році для перерозподілу податкових надходжень між муніципалітетами та об'єднаннями й фінансується за рахунок зборів у розмірі одного мільярда євро з ресурсів територій з найвищими податковими надходженнями, які потім виплачуються муніципалітетам та міжмуніципалітетам з найменшими ресурсами та найвищими витратами [24].

Департаментські фонди вирівнювання податку на професійну діяльність (Fonds départementaux de péréquation de la taxe professionnelle, FDPTP), створені законом № 75-678 від 29 липня 1975 р., є головним інструментом горизонтального вирівнювання у Франції. Вони забезпечують перерозподіл ресурсів між муніципалітетами департаменту (або між департаментами) за рахунок частини надходжень від податку на професійну діяльність виняткових установ, податкова база яких на душу населення перевищує удвічі середній показник на національному рівні. Ресурси перерозподіляються генеральними радами між так званими «зацікавленими» та «незахищеними» муніципалітетами після розподілу частки, що належить муніципалітетам [25].

Фонд міждержавної солідарності – багатші регіони або міста можуть частково фінансувати менш забезпечені території, сприяючи зменшенню диспропорцій [23; 24]. Міністерство фінансів Франції регулярно публікує методичні матеріали та аналітику щодо розподілу коштів фонду [23].

Франція має потужну систему фінансового вирівнювання, яка базується на принципах територіальної солідарності та рівності доступу до публічних послуг. Метою такого вирівнювання є надання всім, в тому числі жителям сільських, віддалених або економічно слабших територій, рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та інфраструктури. Все це відповідає національним цінностям Франції щодо соціальної справедливості і територіальної рівності.

Скандинавська модель фінансового вирівнювання Швеції характеризується високим рівнем децентралізації, де місцеві органи влади – муніципалітети та регіони мають значну фінансову автономію та відповідають за надання більшості суспільно важливих послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та місцева інфраструктура. У Швеції є 290 муніципалітетів, які відповідають за надання своїм мешканцям численних послуг, включаючи освіту та догляд за дітьми, невідкладну охорону здоров'я, соціальну допомогу, переробку відходів та очищення води, охороною навколишнього середовища [26]. Всі муніципалітети та регіони Швеції є членами Асоціація місцевих органів влади та регіонів (The Swedish Association of Local Authorities and Regions (SALAR)), яка представляє та захищає інтереси місцевого самоврядування. [29; 30]. Головною метою міжбюджетного регулювання в Швеції є гарантування рівного доступу до послуг для всіх громадян, незалежно від того, у багатому чи бідному муніципалітеті вони проживають. Для забезпечення фінансової рівноваги між різними територіями держава застосовує систему муніципального фінансового вирівнювання метою якої є вирівнювання фінансових диспропорцій між муніципалітетами та радами графств. Вона складається з двох форм: 1) вирівнювання доходів,

яке враховує відмінності у податковій спроможності; 2) вирівнювання витрат, яке враховує коливання у вартості надання послуг через демографічні або структурні фактори [27; 28].

Модель Швеції є однією з найбільш ефективних у Європі, яка забезпечує соціальну рівність і сприяє стійкому розвитку всієї країни, не залежно від географічних чи економічних відмінностей між регіонами. Наприклад, малонаселені північні муніципалітети, такі як Стуруман або Еверкалікс, часто мають високу вартість надання послуг через великі відстані та нестачу спеціалістів. Завдяки міжбюджетному вирівнюванню вони отримують підтримку, що дозволяє забезпечити ті самі стандарти послуг, що й у густонаселених південних містах, такі як Мальме чи Стокгольм [31].

Отже, як бачимо, у європейських країнах спостерігаються певні відмінності у розподілі податкових надходжень між бюджетами місцевого рівня та державним бюджетом. Зарубіжний досвід регулювання міжбюджетних відносин свідчить, що єдиної ідеальної моделі міжбюджетного регулювання, яка б підходила всім країнам, не існує, оскільки різні історичні традиції, бюджетний устрій, особливості податкової системи та наявна політична й економічна ситуація.

Для дослідження моделей міжбюджетного регулювання недостатньо лише перейняти європейський досвід. Подібно до того, як вивчення англійської мови не обмежується засвоєнням граматики та лексики, а вимагає формування англійського способу мислення, так і в питаннях європейського досвіду міжбюджетного регулювання, фінансового вирівнювання, бюджетної політики і т.д. – важливо не лише запозичувати інструменти, а й починати переймати парадигму «європейського фінансового мислення».

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що зарубіжний досвід міжбюджетного регулювання базується на принципах фіскальної децентралізації, фінансової автономії місцевих органів влади та системах горизонтального і вертикального бюджетного вирівнювання. Для України актуальним є врахування цього досвіду з метою підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів, посилення прозорості використання коштів і забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, особливо в умовах воєнних викликів та майбутньої відбудови. У країнах ЄС міжбюджетне регулювання має як спільні і відмінні риси. Наприклад, у Німеччині застосовується нова система фінансового вирівнювання (Finanzkraftausgleich), яка дозволяє слабшим регіонам отримувати підтримку від багатших. У Франції діє децентралізована модель з активною участю місцевих органів влади у формуванні бюджетів. У скандинавських країнах характерною є висока частка місцевих податків та

державних трансфертів, що дозволяє регіонам забезпечувати високий рівень соціальних послуг.

Основними інструментами міжбюджетного регулювання є: розмежування податкових та неподаткових надходжень, трансфери (субвенції та дотації), кошти фондів фінансового вирівнювання. Зазначені інструменти дозволяють вирівнювати фінансові дисбаланси та сприяти регіональній конвергенції.

Таким чином, зарубіжна практика міжбюджетного регулювання демонструє важливість збалансованого підходу між автономією регіонів і централізованою підтримкою. Ефективне регулювання сприяє не лише економічній стабільності, а й зміцненню демократичних цінностей, солідарності та єдності. Водночас, в умовах воєнного стану та майбутньої відбудови України виникає потреба у подальшому дослідженні шляхів адаптації цих підходів до сучасних українських реалій.

Література:

1. Казюк Я.М., Венцель В.Т. Аналіз ефективності системи фінансового вирівнювання в Україні у контексті зменшення регіональних диспропорцій. Державне будівництво. 2024. № 2 (36). С. 407-423. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-28>.
2. Фінансова спроможність громад у 2024 році у розрізі областей. URL: <https://decentralization.ua/news/19512>.
3. Заброцька О.В. Фінансове вирівнювання як фактор забезпечення локальної безпеки України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. №2. С. 1-9.
4. Попова С.П., Буряк В.О. Сутність та необхідність фінансового вирівнювання в Україні. Наукові записки КНТУ. 2011. Вип. 11. Ч. I. С. 209-214. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/25540ef0-3a3a-449c-9a02-6baec67cdf8e/content>.
5. Кириленко О.П. Міжбюджетні відносини та бюджетне регулювання. Вісник Тернопільської академії народного господарства. Тернопіль. Економічна думка, 2000. Вип. 9. С. 167-170.
6. Волкова В.В., Волкова Н.І. Місцеві фінанси. Навчальний посібник. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022. 105 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2656/1/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9D%D0%9F_%20%D0%9C%D0%A4.pdf.
7. Фер Г., Тофанюк О. В. Система фінансового вирівнювання у Німеччині та Україні. Світова економіка та міжнародні відносини. Проблеми економіки № 4, 2015. С. 30-38. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2015-4_0-pages-30_38.pdf.
8. Кужелев М.О., Соколов В.А. Формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ. 2023. 54 с. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2c4adbb7-2f51-4902-9b2b-99b096140d53/content>.
9. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Моделі фінансового вирівнювання: світова практика. Фінанси України, 2020. № 2. С. 25-37. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.02.025>.
10. Кульчицька Н. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2020. Вип. 3. С. 69-85. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.069>.
11. Шевчук В.О. Державні фінанси зарубіжних країн. Фінанси України. 2002. №2. С. 3-12.
12. Federal transfers to provinces and territories. Equalization Program. URL: <https://www.canada.ca/en/departments-finance/programs/federal-transfers/equalization.html>.
13. What are Equalization Payments? URL: <https://modernmoney.ca/professional-development/equalization-payments/>
14. Policy paper. Local government finance policy statement 2025 to 2026. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/local-government-finance-policy-statement-2025-to-2026/local-government-finance-policy-statement-2025-to-2026>.
15. Barnett formula explainer, Institute for Government. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/article/explainer/barnett-formula>.
16. Closed consultation. G: Technical Annex on the Foundation Formula (FF). URL: <https://www.gov.uk/government/consultations/the-fair-funding-review-20/g-technical-annex-on-the-foundation-formula-ff>.
17. Wie funktioniert der Länderfinanzausgleich – und warum klagt Bayern? URL: <https://www.butenunbinnen.de/nachrichten/laenderfinanzausgleich-bremen-bayern-klage-102.html>
18. Länderfinanzausgleich. URL: https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Oeffentliche_Finanzen/Foederale_Finanzbeziehungen/Laenderfinanzausgleich/laenderfinanzausgleich.html.
19. Geber und Empfänger beim Länderfinanzausgleich 2023. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/71763/umfrage/geber-und-empfaenger-beim-laenderfinanzausgleich/>.
20. Financiación Autonómica. URL: <https://www.hacienda.gob.es/es-ES/Areas%20Tematicas/Financiacion%20Autonomica/Paginas/Financiacion%20Autonomica.aspx>.
21. Ministerio de Hacienda de España. Sistema de financiación de las comunidades autónomas. URL: <https://www.hacienda.gob.es>
22. Ministère de l'Économie et des Finances. Les finances locales. URL: <https://www.economie.gouv.fr/>
23. Comité des finances locales. URL: https://fr.wikipedia.org/wiki/Comit%C3%A9_des_finances_locales.
24. Fonds de péréquation des ressources intercommunales et communales : montants prélevés et reversés rendus publics. URL: <https://www.collectivites-locales.gouv.fr/fonds-de-perequation-des-ressources-intercommunales-et-communales-montants-preleves-et-reverses>.
25. Rapport. Fait au nom de la commission des finances, de l'économie générale et du plan sur le projet de loi de finances pour 2004 (n° 1093), par M. Gilles Carrez, é. Général, Député. URL: <https://www.assemblee-nationale.fr/12/pdf/budget/plf2004/b1110-a29.pdf>.
26. Municipal Finance in Sweden. URL: <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2021/05/factsheet-municipal-finance.pdf>.

27. Fiscal equalisation and regional development policies. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/fiscal-equalisation-and-regional-development-policies_960b4564/0d28a879-en.pdf.
28. The Municipal Equalization System and its Implications for Economic Growth and Efficiency. URL: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9127543&fileId=9127552>.
29. SALAR. URL: <https://skr.se>.
30. Government Offices of Sweden. URL: <https://www.government.se/>
31. Swedish Association of Local Authorities and Regions. URL: <https://skr.se/skr/englishpages.411.html>.

References:

1. Kaziuk, Ya. M., & Ventsel, V. T. (2024). Аналіз ефективності системи фінансового вирівнювання в Україні у контексті зменшення регіональних диспропорцій. *Державне будівництво, (2(36))*, 407–423. <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-28>
2. Decentralization.ua. (2024). *Фінансова спроможність громад у 2024 році у розрізі областей*. <https://decentralization.ua/news/19512>
3. Zabrotska, O. V. (2009). Фінансове вирівнювання як фактор забезпечення локальної безпеки України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, (2)*, 1–9.
4. Porova, S. P., & Buriak, V. O. (2011). Сутність та необхідність фінансового вирівнювання в Україні. *Наукові записки КНТУ, (11, ч. I)*, 209–214. <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/25540ef0-3a3a-449c-9a02-6baec67cdf8e/content>
5. Kyrylenko, O. P. (2000). Міжбюджетні відносини та бюджетне регулювання. *Вісник Тернопільської академії народного господарства, (9)*, 167–170.
6. Volkova, V. V., & Volkova, N. I. (2022). *Місцеві фінанси* (навчальний посібник). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса. https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2656/1/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9D%D0%9F_%D0%9C%D0%A4.pdf
7. Fer, H., & Tofaniuk, O. V. (2015). Система фіскального вирівнювання у Німеччині та Україні. *Проблеми економіки, (4)*, 30–38. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2015-4_0-pages-30_38.pdf
8. Kuzhelev, M. O., & Sokolov, V. A. (2023). *Формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації*. Київ: Національний університет «Києво-Могилянська академія». <https://ekmail.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2c4adbb7-2f51-4902-9b2b-99b096140d53/content>
9. Storonianska, I. Z., & Benovska, L. Ya. (2020). Моделі фінансового вирівнювання: світова практика. *Фінанси України, (2)*, 25–37. <https://doi.org/10.33763/finukr2020.02.025>
10. Kulchytska, N. (2020). Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості його адаптації до вітчизняних реалій. *Вісник Тернопільського національного економічного університету, (3)*, 69–85. <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.069>
11. Shevchuk, V. O. (2002). Державні фінанси зарубіжних країн. *Фінанси України, (2)*, 3–12.
12. Government of Canada. (n.d.). *Federal transfers to provinces and territories: Equalization Program*. <https://www.canada.ca/en/departments-finance/programs/federal-transfers/equalization.html>
13. Modern Money. (n.d.). *What are equalization payments?* <https://modernmoney.ca/professional-development/equalization-payments/>
14. HM Government. (2024). *Local government finance policy statement 2025 to 2026*. <https://www.gov.uk/government/publications/local-government-finance-policy-statement-2025-to-2026/local-government-finance-policy-statement-2025-to-2026>
15. Institute for Government. (n.d.). *Barnett formula explainer*. <https://www.instituteforgovernment.org.uk/article/explainer/barnett-formula>
16. HM Government. (n.d.). *Technical annex on the foundation formula (FF)*. <https://www.gov.uk/government/consultations/the-fair-funding-review-20/g-technical-annex-on-the-foundation-formula-ff>
17. Buten un Binnen. (n.d.). *Wie funktioniert der Länderfinanzausgleich – und warum klagt Bayern?* <https://www.butenunbinnen.de/nachrichten/laenderfinanzausgleich-bremen-bayern-klage-102.html>
18. Bundesministerium der Finanzen. (n.d.). *Länderfinanzausgleich*. https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Oeffentliche_Finanzen/Foederale_Finanzbeziehung_en/Laenderfinanzausgleich/laenderfinanzausgleich.html
19. Statista. (2023). *Geber und Empfänger beim Länderfinanzausgleich 2023*. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/71763/umfrage/geber-und-empfaenger-beim-laenderfinanzausgleich/>
20. Ministerio de Hacienda. (n.d.). *Financiación autonómica*. <https://www.hacienda.gob.es/ES/Areas%20Tematicas/Financiacion%20Autonomica/Paginas/Financiacion%20Autonomica.aspx>
21. Ministerio de Hacienda de España. (n.d.). *Sistema de financiación de las comunidades autónomas*. <https://www.hacienda.gob.es>
22. Ministère de l'Économie et des Finances. (n.d.). *Les finances locales*. <https://www.economie.gouv.fr/>
23. Wikipédia. (n.d.). *Comité des finances locales*. https://fr.wikipedia.org/wiki/Comit%C3%A9_des_finances_locales
24. Ministère de la Cohésion des territoires. (n.d.). *Fonds de péréquation des ressources intercommunales et communales*. <https://www.collectivites-locales.gouv.fr/fonds-de-perequation-des-ressources-intercommunales-et-communales-montants-prelevés-et-reversés>
25. Carrez, G. (2003). *Rapport sur le projet de loi de finances pour 2004 (n° 1093)*. Assemblée nationale. <https://www.assemblee-nationale.fr/12/pdf/budget/plf2004/b1110-a29.pdf>

-
26. Stockholm Environment Institute. (2021). *Municipal finance in Sweden*. <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2021/05/factsheet-municipal-finance.pdf>
 27. OECD. (2023). *Fiscal equalisation and regional development policies*. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/fiscal-equalisation-and-regional-development-policies_960b4564/0d28a879-en.pdf
 28. Lund University. (n.d.). *The municipal equalization system and its implications for economic growth and efficiency*. <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9127543&fileId=9127552>
 29. Swedish Association of Local Authorities and Regions. (n.d.). *SALAR*. <https://skr.se>
 30. Government Offices of Sweden. (n.d.). *Government Offices of Sweden*. <https://www.government.se/>
 31. Swedish Association of Local Authorities and Regions. (n.d.). *Swedish Association of Local Authorities and Regions*. <https://skr.se/skr/englishpages.411.html>

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License